

Interkulturalni kontekst grada Vukovara na temelju djela Pavla Pavličića

Magoč, Anamarija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:323283>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMET
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURALNI MENADŽMENT

ANAMARIJA MAGOČ

**INTERKULTURALNI KONTEKST GRADA
VUKOVARA NA TEMELJU DJELA PAVLA
PAVLIČIĆA**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:
doc. dr. sc. Katarina Žeravica

Osijek, 2021.

SAŽETAK

Ovaj završni rad proučava na koji je način opisana interkulturalnost u djelu pod nazivom *Vukovarski spomenar* čiji je autor Pavao Pavličić. Budući da je i pisac rođeni Vukovarac, sve svoje misli i osjećaje, kao i povijesne podatke vezane uz grad, pretočio je u djelo koje opisuje život u Vukovaru kakav je nekoć bio, kakvim ga on pamti. U *Vukovarskom spomenaru* ispričane su priče koje su odraz nekadašnjeg (su)života različitih manjina u Vukovaru, a sve prikupljene informacije, o razvoju u prošlosti kao i teorijske spoznaje o kulturi i interkulturalnosti, bit će temelj za kasniji prikaz suživota u već spomenutoj autobiografskoj prozi Pavla Pavličića. Zbog svog položaja, Grad Vukovar bio je sjecište brojnih puteva, a samim time i uporište interkulturalnosti. Od samog početka naseljavanja istočnog kraja, u Vukovaru se bilježe različiti narodi i kulture koje su iz stoljeća u stoljeće bile sve raznovrsnije zbog izraženih društveno – političkih prilika u kojima se grad našao tijekom povijesti. Prisustvo brojnih kultura, kao i nacija, o čemu govore brojke popisa stanovništva, pridonijele su razvoju interkulturalizma koji je ponajviše uočljiv kod ostataka arhitektonskih dostignuća i kulturnog nasljeđa ljudi koji su boravili na opisanom području. Kulturno nasljeđe očituje se u govoru i običajima. Navedeno je potvrđeno u Pavličićevu odabranom djelu koje je temelj za obradu interkulturalnosti, o kojoj su također govorili autori Tadić i Zrnić te kasnije Milton Bennett s naglaskom na socijalnu dimenziju jer je za funkcionalan suživot potreban interkulturalni dijalog i osjetljivost o čemu govori Bennettov razvojni model. Promjene u sastavu stanovništva potkrijepljene su podacima autorice Wertheimer - Baletić koja se bavila analizom kretanja stanovništva, a o povijesnim zbivanjima na području Vukovara svjedoče zapisi autora Feletara i njegovih suradnika.

Ključne riječi: Interkulturalnost, Pavao Pavličić, suživot, Vukovar, Vukovarski spomenar

ABSTRACT

This final paper studies how interculturality is described in a work titled *Vukovarski spomenar* by Pavao Pavličić. Since the writer is a native of Vukovar, he turned all his thoughts and feelings, as well as historical data related to the city, into a work that describes life in Vukovar as it once was, as he remembers it. The book tells stories that reflect the former (co)existence of various minorities in Vukovar and the collected information, on development in the past as well as theoretical knowledge about culture and interculturalism, will be the basis for later representation of coexistence in the previously mentioned autobiographical prose by Pavao Pavličić. Due to its position, the City of Vukovar was the intersection of many roads, and thus a stronghold of interculturalism. From the very beginning of the settlement of the eastern regions, Vukovar has recorded different peoples and cultures that had been increasingly diverse from one century to another due to the pronounced socio – political circumstances in which the city found itself throughout history. The presence of numerous cultures, as well as nations, as evidenced by the census figures, contributed to the development of interculturalism, which is most noticeable in the remnants of architectural achievements and cultural heritage of the people who had lived in the described area. Cultural heritage is also manifested in speech and customs. This is confirmed in Pavličić's selected work that is the basis for examining interculturality, which was also discussed by Tadić and Zrnić and later by Milton Bennett with an emphasis on the social dimension since functional coexistence requires intercultural dialogue and sensitivity, which is included into the Bennett's development model. Changes in population composition are supported by data provided by Wertheimer – Baletić, who analyzed population trends, while Feletar et al. provide us with information on historical events in Vukovar area.

Keywords: *Interculturality, Pavao Pavličić, coexistence, Vukovar, Vukovarski spomenar*

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ANAMARIJA MAGOČ potvrđujem da je moj ZAVRŠNI rad pod naslovom INTERKULTURALNI KONTEKST GRADA VUKOVARA NA TEMELJU DJELA PAVLA PAVLIČIĆA te mentorstvom DOC.DR.SC. KATARINE ŽERAVICE rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, rujan 2021.

Potpis

Anamarija Magoč

SADRŽAJ

SAŽETAK	I
ABSTRACT	II
SADRŽAJ	IV
UVOD	1
1. Na pragu interkulturalizma	4
1.1. Interkulturalizam	6
1.1.1. Interkulturalna područja Hrvatske	8
2. Vukovar.....	10
2.1. Interkulturalni kontekst grada Vukovara kroz povijest	11
2.1.1. Začetak vukovarske (inter)kulture.....	11
2.1.2. Utjecaj stranih kultura u novom vijeku	12
2.1.3. Za vrijeme svjetskih ratova	13
2.1.4. Jačanje novih ideologija	15
3. <i>Vukovarski spomenar</i>	16
4. Suživot u Pavličićevu <i>Vukovarskom spomenaru</i>	18
ZAKLJUČAK	25
LITERATURA.....	27
PRILOZI	31

UVOD

U ovome završnom radu, pod nazivom *Interkulturalni kontekst Grada Vukovara na temelju djela Pavla Pavličića*¹, bit će prikazan suživot naroda koji su nekoć živjeli na području opisanom u djelu *Vukovarski spomenar*. Govoreći o prisustvu i suodnosu različitih manjina i kultura na području jednog grada, neizostavno je ukazati na interkulturalizam koja označava njihovu interakciju. U radu je termin interkulturalizma opisan kroz radove drugih autora koji su iznijeli svoje viđenje istoga čija je poveznica stavljanje odgovarajućih kultura u ravnotežu koja rezultira mirnim i skladnim suživotom. Iako je termin interkulturalizma usvojen sedamdesetih godina 20. stoljeća nakon što se Europa, a kasnije i svijet, susreo s brojnim migracijama, njezina primjena do izražaja je došla zbog sve većeg stupnja globalizacije. Globalizacijski procesi zahvatili su cijeli svijet, a za cilj imaju brisanje barijera kao i sve veću povezanost koja obuhvaća politiku, ekonomiju i kulturu. U Republici Hrvatskoj, a posebice u nekim njezinim područjima poput Istre i Baranje, svjedočimo različitim strukturama stanovništva, a da bi život u takvim područjima bio održiv potrebno je puno interkulturalnog dijaloga, tolerancije te mogućnosti prihvaćanja razlika na vjerskoj, jezičnoj i etničkoj osnovi. O tome govori Bennettov *Razvojni model interkulturalne osjetljivosti* koji pokušava objasniti da će razlike, na bilo kojoj razini, biti prihvaćane i integrirane u svakodnevicu nakon nekog određenog vremena koje je potrebno za provedbu cijelog procesa.^{2 3}

4

¹ Pavao Pavličić jedan je od mnogih koji se upisao u *Vukovarski spomenar*. U svom bogatom opusu, često se vraćao motivima i temama Vukovara, u kojem je rođen 1946. godine. Hrvatski je književnik, scenarist i prevoditelj koji se u svom rodnom gradu zadržao do odlaska na studij u Zagreb, gdje je na Filozofskom fakultetu studirao komparativnu književnost i talijanski jezik a potom i doktorirao 1974. godine s tezom *Sesta rima u hrvatskoj književnosti*. Bio je zaposlen na Odsjeku za komparativnu književnost te je redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na književnoj se sceni pojavio sedamdesetih godina 20. stoljeća sa zbirkom pripovijedaka *Lada od vode*. Kasnije piše eseje, feljtone, memoare i romane od kojih se izdvajaju *Koraljna vrata*, *Rakova djeca*, *Diksilend*, *Trojica u trnju* te mnogi drugi. Za svoje stvaralaštvo, primio je brojne nagrade od kojih se ističu *Nagrada Vladimir Nazor* za životno djelo iz 2015. godine te *Nagrada za životno djelo Grada Vukovara*, za iznimne zasluge u području hrvatske književnosti koju je oplemenio svojim djelima u kojima je ujedno promicao i svoj rodni grad Vukovar, 2020. godine.

² Pavao Pavličić. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47148]. Pristup: 06. 8.2021.

³ Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Odsjek za komparativnu književnost. Pristup: [http://www.ffzg.unizg.hr/kompk/index.php?show=page.php&idPage=65]. Pristup: 06. 8.2021.

⁴ *Svečana dodjela javnih priznanja Grada Vukovara*. Grad Vukovar. [https://www.vukovar.hr/gradske-vijesti/224-uo-za-opce-poslove-i-ured-gradonacelnika/14845-svecano-dodjela-javnih-priznanja-grada-vukovara]. Preuzeto 06.8.2021.

U radu je predstavljena kratka povijest Vukovara po epohama te je analizirana njegova povijest s posebnim naglaskom na interkulturalnu komponentu koja je vidljiva kroz načine vladanja i smjene vladara koji su pridonijeli velikim migracijama na vukovarski kraj tijekom povijesti. Na taj su način brojni narodi popratnih vlasti naselili prostor Vukovara te tamo odlučili proširiti svoju kulturu u vidu religijskih i životnih navika o čemu svjedoče sakralne građevine koje su nekoć bile prisutne. Počevši od rimske vladavine, dolaska Hrvata, kasnije Turske vlasti, položaja u Austro – Ugarskoj Monarhiji te na koncu statusa u Jugoslaviji, Vukovar je bio točka susreta brojnih kultura, a tu je odliku zadržao do danas. Iako se broj pripadnika drugih manjina i kultura smanjivao tijekom proteklih desetljeća, one su i dalje prisutne na prethodno navedenom području te će kroz rad biti prikazan sastav stanovništva suvremenog Vukovara kako bi se prikazao taj kontinuitet.

Suživot u prethodno navedenim uvjetima opisan je u *Vukovarskom spomenaru*, djelu koje je nastalo kao spoj Pavličićevih triju djela u kojima su sadržane misli, osjećaji i sjećanja na Vukovar. Grad na istoku Hrvatske, na obalama Dunava i Vuke, postao je dom za mnoge obitelji iz raznih zemalja koje su u njemu ostavile dio svoje kulture koje su ju, kroz razna razdoblja u povijesti, oblikovale na jedinstven način. Njihova ostavština najviše se očituje kroz sakralne građevine koje su opisane u djelu te na bogatstvo vokabulara koji se održao sve do danas. Crkvene građevine bile su važan detalj u vizuri grada jer su se u njima ogledale brojne različitosti po kojima je grad bio poznat.

Potaknuta nekadašnjim životom u Vukovaru kojeg je doživio, a u djelu opisao Pavao Pavličić, željela sam dodatno istražiti te prikazati svoj rodni grad u pozitivnom svjetlu. Tijekom povijesti, zabilježene su mnoge smjene kultura koje su utjecale na razvoj interkulturalizma, a Pavličić je to opisao iz perspektive prošlog stoljeća. Upravo zbog toga, cilj rada je istaknuti i prikazati, pomoću *Vukovarskog spomenara*, suživot u Vukovaru kakav je nekada bio jer takav oblik suživota danas gotovo da i ne postoji. Analizom suživota u odabranom djelu, interkulturalna strana grada Vukovara ponovno je, bar na trenutak, oživljena.

Rad ima 36 stranica u kojima su korišteni povijesni izvori i radovi mnogih autora koji su svoje stvaralaštvo temeljili na proučavanju vukovarskog kraja s naglaskom na migracije stanovništva te povijesne okolnosti, a isti su metodama analize i sinteze integrirani u ovaj završni rad. Sve prikupljene informacije iskorištene su za izradu završnog rada koji se sastoji od sažetka na hrvatskom i engleskom jeziku, izjave o akademskoj čestitosti, uvoda, zaključka, literature i priloga te razrade koja je podijeljena u četiri naslova *Na pragu interkulturalizma, Vukovar,*

Vukovarski spomenar, Suživot u Pavličićevu Vukovarskom spomenaru, s odgovarajućim podnaslovima.

1. Na pragu interkulturalizma

U vremenu sve veće globalizacije, koju možemo opisati kao skup društvenopolitičkih, gospodarskih i kulturnih procesa koji vode ka sve većoj povezanosti svijeta⁵, neizostavno je govoriti o miješanju kultura i nacija te njihovih stalnim interakcijama. Jagić i Vučetić (2012) u svome radu ističu kako je za termin globalizacije zaslužan sociolog Roland Robertson koji je 1968. godine nastojao opisati na koji se način, pomoću novih komunikacijskih kanala, kultura, kapital i ideje šire svijetom. Dalje, opisuju proces globalizacije danas u koju je uključen cijeli svijet, svojom ili pak protiv svoje volje, jer je sam taj proces obrisao sve barijere koje su nekoć postojale. Globalizacijske procese tematski dijele u ekonomsku, političku i kulturnu grupu.

Riječ kultura dolazi od latinske riječi *cultura* čije je značenje obrađivanje, njega, oplemenjivanje i poštovanje.⁶ 1871. u djelu *Primitivna kultura* autora E. B. Taylora prvi je put na znanstvenoj razini definiran pojam kulture koja obuhvaća znanje, vjeru, umjetnost, moral, zakone i običaje.⁷ Kulturu kao pojam možemo definirati na nekoliko razina, ali ono najvažnije odnosi se na kulturu kao složenu cjelinu vrijednosti, predodžbi i praksi koje se prenose učenjem čiji je krajnji rezultat oblikovanje života i načina života određene skupine.⁸ Raymond Williams, britanski književni kritičar, u svom je djelu *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society* naveo da je značenje riječi kultura vrlo složeno i kompleksno što je vidljivo u rječniku engleskog jezika prema kojemu je riječ „kultura“ „druga ili treća najsloženija riječ.“ (Eagleton, 2017: 11) Eagleton navodi četiri značenja kulture koji se odnose na:

1. „Zbroj umjetničkih i intelektualnih djela“,
2. „Proces duhovnog i intelektualnog razvoja“,
3. „Vrijednosti, običaje, vjerovanja u simbolične postupke prema kojima ljudi žive“ te
4. „Cjelokupan način života.“ (Eagleton, 2017: 11)

Sociolog Giddens (2003) ističe kako se svaka kultura sastoji od materijalnih i nematerijalnih čimbenika. Kada govorimo o materijalnim čimbenicima, ističemo one elemente putem kojih se kultura izražava, a to su najčešće objekti i simboli. Nematerijalni čimbenici odnose se na sadržaj kulture koji se usvaja kroz razne ideje, vjerovanja i vrijednosti.

⁵ *Globalizacija*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22329]. Pristup: 16. 8. 2021.

⁶ *Kultura*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552] Pristup: 16.8.2021.

⁷ Ibid

⁸ Ibid

Dogan i Šola (2014) pišu o deskriptivnoj i povijesnoj definiciji kulture. Prema deskriptivnom pojašnjenju nastoje se objasniti važni elementi kulture čiji ključ razumijevanja leži u njezinoj nejednostavnosti. Kultura se sastoji od brojnih elemenata od kojih se ističu „vrijednosti, osjećaji, simboli, vjerovanja, razne prakse i navade“ (Dogan, Šola, 2014: 31) koji teže sinkronizaciji koja, u konačnici, vodi do boljeg razumijevanja i shvaćanja samog pojma. U povijesnoj definiciji, autori Dogan i Šola nastoje objasniti povijesnu dimenziju definicije kulture u kojoj je ona promatrana kao „društveno nasljeđe prošlosti koje se preko institucija i procesa institucionalizacije prenose s jedne generacije na drugu...“ (Dogan, Šola, 2014: 31) Kod povijesnog tumačenja pojma kulture, u obzir bi se trebale uzeti i okolnosti vremena u kojem je definicija nastala, a sami autori navode da je to dinamičan proces u kojem neprestano dolazi do smjene staroga i novoga.

Često se pojam kulture opisuje kao pripadajuća stavka nekog naroda stoga je nužno razjasniti i taj pojam. Narod predstavlja zajednicu ljudi koji su povezani osjećajem pripadnosti i privrženosti, a karakteristični su im zajednički teritorij, jezik i kultura. Starija tumačenja pojma smatrala su narod „statičnom socijalnom i kulturnom kategorijom“⁹ koja se temelji na činjenicama vezanim uz prikaz kulturnog nasljeđa dok su novija tumačenja, nastala razvojem filozofskih pravaca, odredila više dimenzija opisanog pojma s naglaskom na zajedništvo. Zbog raznih promjena i utjecaja, kulturni se sadržaj danas često mijenja pa razni vanjski utjecaji određuju što će neku zajednicu činiti narodom, a gotovo nepromijenjeno obilježje ostaje osjećaj pripadnosti određenoj skupini na nekom prostoru.¹⁰ Zaključujemo da je kultura nastala kao spoj brojnih elemenata u ljudskom životu te da je njezino poznavanje prijeko potrebno za normalno funkcioniranje i razumijevanje okoline. Važnost kulture iznimno je velika jer određuje ponašanje nekog naroda nastanjenog u određenoj državi ili geografskom području.

Gidenns (2007), govoreći o kulturnim raznolikostima, ističe kako se kulture razlikuju po uvjerenjima, ponašanju i običajima te da se obrasci ponašanja razlikuju od kulture do kulture. Najčešće se opisuju razlike između zapadnih (Amerika, Francuska) i istočnjačkih (Kina) kultura u vidu prehrambenih navika ili procesa stupanja u brak, a sve te razlike dokaz su raznih kulturnih specifičnosti koje razlikuju brojne kulture.

⁹ *Narod*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42981] Pristup 17. 8. 2021.

¹⁰ *Ibid*

Manje kulture, koje pronalazimo u prapovijesti, poput „lovačko sakupljačkih zajednica, obično su kulturno jednolika ili monokulturna“. (Giddens, 2007: 24) S druge strane, razvojem svijeta i sve većim stupnjem povezanosti, „društva postaju sve raznovrsnija ili multikulturalna“. (Giddens, 2007: 24) Taj se izraz pojavio u Kanadi šezdesetih godina 20. stoljeća, točnije, „prvi put spomenuo ga je kanadski premijer Trudeau u svojem govoru 1971. godine.“ (Tadić, 2016: 4) Multikulturalizam se definira i kao postojanje više kultura na nekom području (Tadić, 2016 prema Vrcelj, 2005) jer „prefiks *multus* (lat. mnogi) upućuje na istovremeno postojanje više različitih kultura“. (Tadić, 2016: 4 prema Anić, 2002: 770)

1.1. Interkulturalizam

Termin interkulturalizma javio se sedamdesetih godina prošlog stoljeća kada ga je Vijeće Europe počelo primjenjivati zbog velikih migracija koje su pogodile sjever Europe. (Tadić, 2016 prema Hrvatić 2007) Drugu polovinu 20. stoljeća obilježio je gospodarski razvoj nakon teških razaranja u svjetskim ratovima, ali i brojna pitanja o nacionalnim tj. kulturnim identitetima (Tadić, 2016 prema Dragojević, 1999) zbog sve veće seobe naroda prilikom koje su brojni ljudi postali svjesni različitosti. Kao posljedica tih zbivanja, stvara se potreba za interkulturalnošću, a Zrnić (2015) navodi da će taj proces pridonijeti ravnoteži u kulturnim razlikama te da takav proces najavljuje početak boljeg i tolerantnijeg društva.

Interkulturalizam je „ideologija koja zagovara otvorenost prema kulturnim razlikama, uzajamno poštovanje, kulturnu empatiju i prožimanje različitih kulturnih obilježja u društvenome međudjelovanju.“¹¹ Složenica je riječi *inter* i *kultura* iz čega se može naslutiti da je riječ o procesu koji zahtjeva interaktivne veze s drugim kulturama. O tome govori i Zrnić (2015) koja ističe razlike multikulturalizma i interkulturalizma navodeći da je multikulturalizam statičan proces koji označava prisutnost raznih kultura na nekom području dok se interkulturalizam deklarira kao dinamičan proces podložan stalnoj interakciji među kulturama. Nadalje, objašnjava da taj proces podrazumijeva nastanak i razvoj empatije te tolerancije prema pripadnicima drugih kultura.

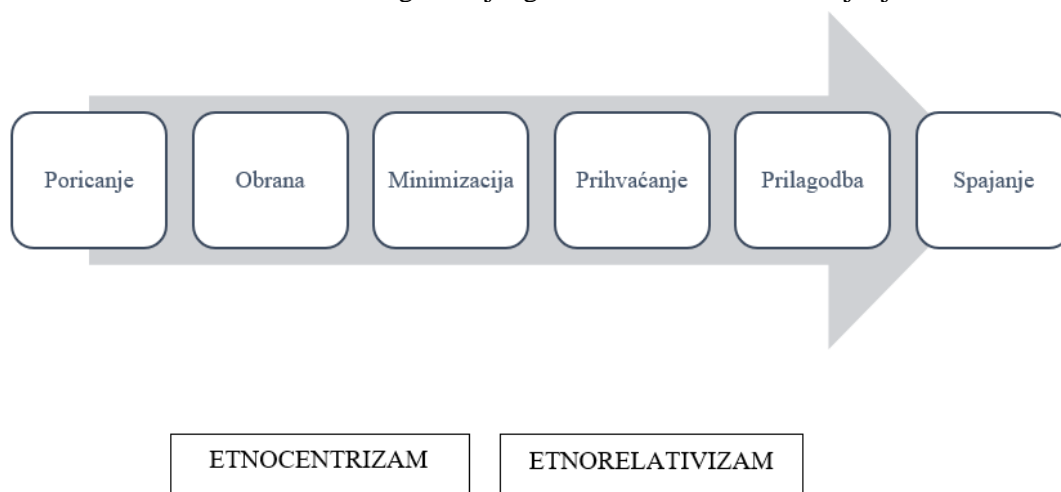
Zaključujemo da je za prakticiranje interkulturalnih odnosa važna visoka socijalna osviještenost i razumijevanje navika koje nisu jednake svim kulturama. Interkulturalizam „traži zajedničke crte u različitim kulturama“ (Zrnić, 2015: 11) i potiče suradnju među istima, odnosno

¹¹ *Interkulturalizam*. Struna. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. [http://struna.ihjj.hr/naziv/interkulturalizam/25100/] Pristup 18.8.2021.

jednakima. To je proces koji obogaćuje pojedince uključene u takav način života jer imaju priliku usvojiti dobre strane drugih kultura, prihvatiti ih kao svoje te na taj način dodatno obogatiti svoj kulturni identitet. Kako bi taj proces bio uspješan, potrebne su brojne vještine od kojih se, kako je već istaknuto, ističe empatija prema različitim koju nazivamo interkulturalna osjetljivost. Ona se odnosi na ponašanje pojedinaca prema pripadnicima drugih kultura te ih potiče na miran i tolerantan suživot, kao i na aktivno sudjelovanje u višenacionalnim zajednicama. Autorica Zrnić (2015) taj proces smatra iznimno važnim jer nam on ukazuje na mnoštvo perspektiva pomoću kojih uviđamo svoje, ali i tuđe kulturne vrijednosti. Budući da se radi o procesu koji je sve više aktualan zbog sve učestalijih i bržih migracija, ali i zbog sve većeg broja ljudi koji su uključeni u njega, možemo istaknuti da smo kao pojedinci bogati onoliko koliko nam je širok pogled na svijet i koliko smo tolerantni prema nečemu drugačijem od naučenog.

O interkulturalnoj osjetljivosti govorio je Milton Bennett, američki sociolog, koji je stvorio *Razvojni model interkulturalne osjetljivosti*, *Developmental Model of Intercultural Sensitivity*, kratice DMIS.¹² Bennettov model interkulturalne osjetljivosti sastoji se od šest nivoa, prikazanih na slici, pomoću kojih se pokušava objasniti na koji se način stvara slika kulturnih različitosti kako odmiče vrijeme.

Slika 1. – Prikaz Bennettovog razvojnog modela interkulturalne osjetljivosti

Izvor: Vlastita izrada prema Aurer S. i Grobenski B. *Interkulturalna kompetencija studenata i interakcija sa studentima u međunarodnoj razmjeni* (2014), str. 8.

¹² *Developmental Model of Intercultural Sensitivity*. Intercultural Development Research Institute. [<https://www.idrinstitute.org/dmis/>] Pristup 20.8.2021.

Piršl (2014) opisuje da se model sastoji od etnocentričnog i etnorelativnog pogleda na svijet od kojih se svaki dijeli na 3 sekcije. One tvore lanac čiji progresivan rast ukazuje na sve veću osviještenost za kulturne razlike. „Za etnocentrični pogled na svijet vlastita kultura je mjerilo procjene drugih kultura, dok se kod etnorelativnog pogleda vlastita kultura uspoređuje s ostalim kulturama.“ (Piršl, 2014: 211) Posebno ističe važnost etnorelativnog pogleda kojemu je cilj osvijestiti svakog pojedinca uključenog u interaktivni odnos na postojanje i razvoj osjetljivosti u situacijama gdje se nađe s pripadnicima drugih kultura.

Velike svjetske organizacije poput UNESCO-a, UN-a ili Europske unije, čije su članice brojne države s različitim kulturama, potiču interkulturalni dijalog kojeg je teško opisati jednostavnom definicijom. Pojam je to kojim se bave europski autori i velike organizacije, a u tumačenju njegova značenja koristimo opis iz *Bijele knjige* Vijeća Europe koja interkulturalni dijalog definira kao “otvorenu i punu poštovanja razmjenu pogleda između pojedinaca i između grupa različitog porijekla i različitih etničkih, kulturnih, religijskih i jezičnih tradicija koja se vodi u duhu međusobnog razumijevanja i uvažavanja”.¹³ Primjerice, ulaskom u Europsku uniju, brišu se granice te se prihvaćaju sve kulturne i druge različitosti. Europska unija kao krovna organizacija na Starom kontinentu ima 27 članica, 24 službena jezika te 446 milijuna stanovnika i jednako toliko različitosti. Upravo zbog svih tih različitosti i sve većih kulturnih kontrasta, od 2000. godine predstavljaju se pod krilaticom „ujedinjeni u različitosti“.¹⁴ Slijedi ih UNESCO, Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu, koja za interkulturalizam podrazumijeva jednakost i razumijevanje čiji se proces temelji na poštovanju i toleranciji te ravnopravnosti svih kultura koje će dovesti do društvene homogenizacije i mirnodopskih odnosa među narodima.¹⁵

1.1.1. Interkulturalna područja Hrvatske

Brojni društveno – politički čimbenici koji su djelovali na područja Hrvatske kroz prošla vremena utjecali su na današnji sastav stanovništva. Učestale promjene vlasti te brojni ratovi i osvajanja sa sobom su donijeli pripadnike raznih kultura koji su se nastanili na određenom području. Kako su njihove vjerske, etničke i jezične karakteristike bile drugačije od karakteristika već naseljenog stanovništva, možemo govoriti o nacionalnim manjinama. Republika Hrvatska

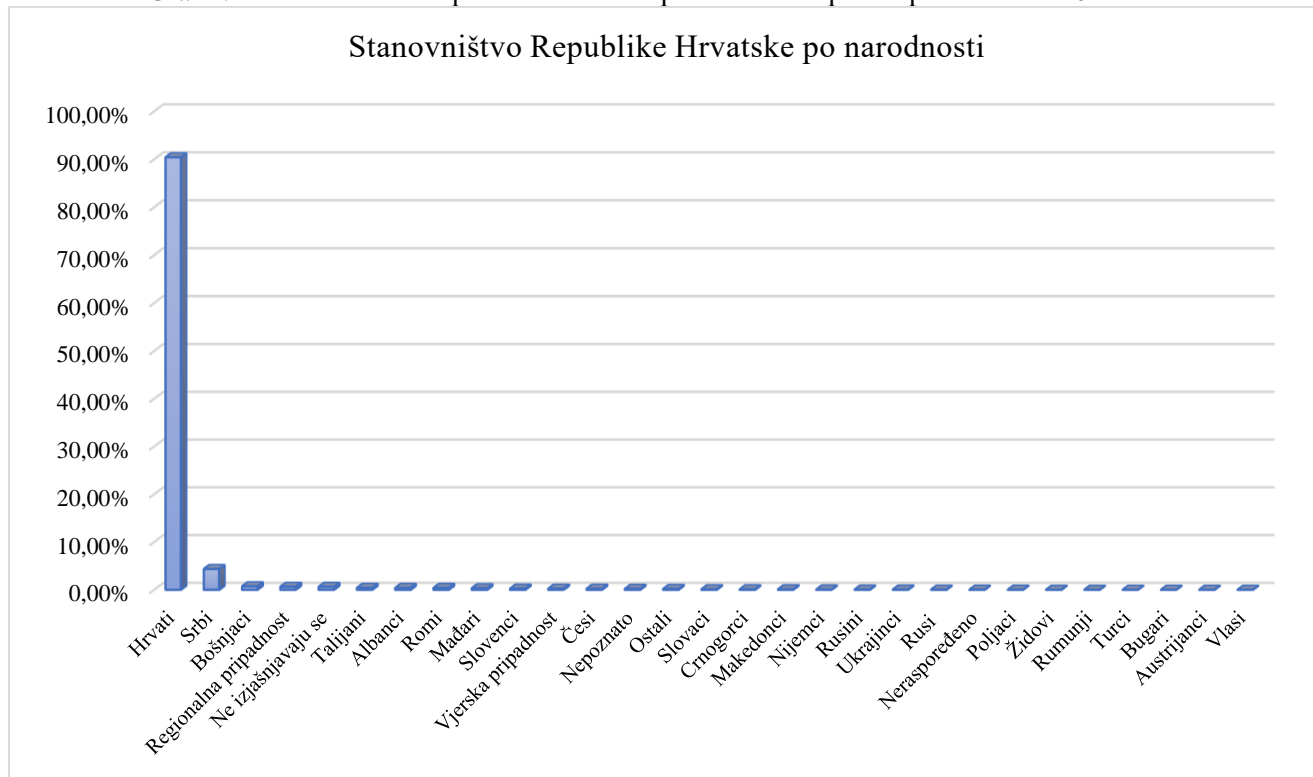
¹³ *Temelji interkulturalnog dijaloga*. Zarez. [[http://www.zarez.hr/clanci/temelji-interkulturalnog-dijal021.](http://www.zarez.hr/clanci/temelji-interkulturalnog-dijal021)] Pristup: 20.8.2021.

¹⁴ *Moto EU-a*. Europska unija. [https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_hr] Pristup 18.8.2021.

¹⁵ *Culture*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. [<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/dialogue/intercultural-dialogue/>] Pristup 18.8.2021.

službeno broji 22 nacionalne manjine.

Graf 1. – Stanovništvo Republike Hrvatske po narodnosti prema podacima iz 2011.

Izvor: Graf vlastite izrade prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

Dok neke sredine imaju homogen sastav stanovništva, postoje mjesta čiji je sastav stanovništva heterogen, odnosno naseljen je od strane pripadnika različitih narodnosti. Najčešće se radi o gradovima, općinama ili županijama na području Republike Hrvatske koje se nalaze uz granice susjednih zemalja ili u kojima je, tijekom povijesti, utjecaj strane vlasti bio iznimno visok. Za njih je karakteristično da se, uz domicilno stanovništvo, ističe jedna od nacionalnih manjina. Najpoznatija takva područja u Republici Hrvatskoj su Istarska županija u kojoj dominiraju Talijani s 6,03%¹⁶, potom Međimurska županija u kojoj su Romi najbrojnija nacionalna manjina s 4,49%¹⁷ zatim nekoliko županija u istočnoj Hrvatskoj u kojoj se ističu Osječko – baranjska županija s Mađarskom nacionalnom manjinom u postotku 2,70%¹⁸, Bjelovarsko – bilogorska županija s

¹⁶ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup18.html] Pristup: 22.8.2021.

¹⁷ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup20.html] Pristup: 22.8.2021.

¹⁸ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike

5,25%¹⁹ pripadnika Češke nacionalne manjine te Vukovarsko – srijemska županija u kojoj je, s 15,50%²⁰, najbrojnija Srpska nacionalna manjina.

2. Vukovar

Vukovar se nalazi na krajnjem istoku Hrvatske, leži na dvije rijeke i ujedno je sjedište Vukovarsko – srijemske županije. Rijeka Dunav, druga najveća rijeka u Europi, oduvijek je imala važnu ulogu u razvoju Grada, ali Vukovarci se posebno ponose rijekom Vukom čija je zanimljivost podjela Vukovara na slavonski i srijemski dio. Istočni dio Vukovara, koji je stariji i vodi prema Republici Srbiji, pripada Srijemu, a zapadni dio, koji vodi k ostatku Hrvatske, pripada Slavoniji. Sve to zajedno, tvori gradsku površinu od 100,3 km². Prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske, grad Vukovar, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, ima 27.683 stanovnika²¹ te ga to čini dvadesetim najvećim gradom Hrvatske. Njegovu populaciju čine brojne nacionalnosti jer kako i sam Feletar *et al.* (1994) navode, oduvijek je bio mjesto dodira i usklađivanja raznih kultura.

Povoljan položaj na „prometno – geografskoj i geostrateškoj točki“ (Feletar *et al.*, 1994: 14), Vukovaru je omogućio razvoj koji traje već stoljećima. Feletar i ur. (1994) posebno ističu njegov položaj uz rijeku Dunav i Vukovarsku lesnu zaravan koja je, zbog plodnog tla, bila pogodna za naseljavanje, a njezina visina štitila je naselje od potencijalnih poplava. Nadalje, Rogić (1982) navodi kako je, za kasniji razvoj grada, od iznimne važnosti bila blizina većih gradova poput Osijeka, Varaždine i Virovitice koji su također svoj procvat doživjeli zbog plovnih puteva Drave i Dunava.

Za razvoj vukovarskog područja prije nove ere zaslužan je razvoj Vučedolske kulture na nalazištu Vučedol nedaleko od Vukovara. Vučedolci su doprinijeli razvoju života svojim načinom obrade metala, a dolazak Rimljana na to područje potaknuo je razvoj političkog i vojnog ustroja.

Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup14.html] Pristup: 22.8.2021.

¹⁹ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup07.html] Pristup: 22.8.2021.

²⁰ Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup16.html] Pristup: 22.8.2021.

²¹ Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. [https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_01/h01_01_01_zup16_5185.html]. Preuzeto: 07.8.2021.

Vučedolska kultura jedna je od glavnih atrakcija današnjeg Vukovara, a sama Vučedolska golubica postala je simbol prepoznatljivosti ovoga grada na istoku Hrvatske.

U srednjem vijeku bilježe se prva naseljavanja od strane Hrvata, ali uskoro im se na tom području pridružuju brojne nacije koje su se na vukovarskom području zatekle na putu do drugih odredišta koje danas povezujemo s Bizantom. Za vrijeme turske vladavine stalno je izložen pljačkama i provalama, a važne promjene doživljava dolaskom grofova Eltz na vlast kada postaje središte Srijemske županije. U prvoj polovini 20. stoljeća Vukovar doživljava svoje najbolje trenutke razvojem gospodarstva, no zbog brojnih političkih promjena doživjet će svoje najlošije trenutke koji su ga zadesili na samom kraju prošlog tisućljeća.

2.1. Interkulturalni kontekst grada Vukovara kroz povijest

Kako se Vukovar kao grad ne spominje u pisanim izvorima prije srednjeg vijeka, točnije do 11. stoljeća, za njegovu važnost usko je vezano područje Vučedola. Autorica Wertheimer – Baletić (1993) opisuje kako u vukovarskom području postoje nalazišta koja pripadaju svim fazama Vučedolske kulture. Razvojne faze Vučedola protežu se od 2150. p. n. e. pa sve do 1800. godine p. n. e. Vučedol dokazuje da je prostor Vukovara, od samih početaka, bio mjesto bogate kulture. Prapovijesni ljudi koji su nastanjivali taj prostor, bavili su se obradom zemlje te su, po raznim istraživanjima, bili upoznati s kulturom žitarica od kojih se najviše ističe pšenica. Feletar *et al.* (1994) navodi kako su se Vučedolci bavili obradom raznih materijala i sirovina zbog čega je došlo do pojave razmjene dobara u kojoj su se najviše isticali kremen i keramičko posuđe. Najznačajnija je ostavština Vučedolske kulture posuđe te mnoštvo metalurških i keramičkih predmeta od kojih je najpoznatija Vučedolska golubica koja je (p)ostala simbol Vučedola i Vučedolske kulture. U prapovijesnoj epohi ističu se još rimska osvajanja, za čije je vrijeme postignuta visoka razina vojne organizacije te je došlo do značajnijeg gospodarskog napretka, a po navodima Feletar *et al.* (1994) zasađeni su i prvi vinogradi.

2.1.1. Začetak vukovarske (inter)kulture

Pad Rimskog Carstva nagovijestio je srednji vijek te novo poglavlje za vukovarski kraj u vidu novih migracija i dolaska novog stanovništva. Zbivanja u srednjem vijeku obilježava dolazak Hrvata na vukovarsko područje. Taj je proces nastao kao rezultat velike seobe naroda, a naseljavanje je zabilježeno početkom 7. stoljeća. Naseljavanje Mađara zabilježeno je u 10. stoljeću, a kasnije se još spominju Srbi i Nijemci. Feletar *et al.* (1994) pokazuju navedene podatke u svome

radu te ističu da je Vukovarsko područje u razdoblju srednjeg vijeka bilo povezano s raznim kulturama. Među njima se ističu Kalifat i Kijevska Rusija koji su bili prepoznatljivi po izradi nakita, potom Bizant i staromađarsko kraljevstvo koji su ostali zapamćeni po novcu.

Uz desnu obalu Vuke nalazila se kraljevska utvrda *castrum Walkow*²² koja je izgrađena od opeke između 12. i 14. stoljeća, a istu su Osmanlije zapalile 1687. godine na odlasku iz grada. Felater *et al.* (1994) navode postojanje tvrđave i podgrađa, ali ističu i niz rubnih naselja od kojih je najpoznatije bilo naselje Varoš te se dotiču nazivlja srednjovjekovnog Vukovara. Ono se razlikovalo od akta do akta, a najčešći su nazivi bili *Vukovo, Walkow, Walco, Wlkoy, Valko*,.. Ime Vukovar po prvi se puta spominje u 13. stoljeću kada se krenuo koristiti mađarski naziv *Wolcowar*. Grad je već tada imao obilježja urbanog središta čime je postao središte Vukovske županije, prvi put spomenute 1220. godine pod imenom *Comitatus de Wolcou*, koja je obuhvaćala veliki dio istočne Slavonije. Darovnicom hercega Kolomana iz 1231. godine Vukovar je postao slobodni kraljevski grad te je uživao brojne povlastice. Grad se najčešće spominje u kontekstu trgovišta, a taj je status zadržao sve do turskih osvajanja. Zbog brojnih ratova i provala koje vezemo uz Turska osvajanja, tragovi naselja, kao i građevinska dostignuća tog doba, nisu sačuvani.

2.1.2. Utjecaj stranih kultura u novom vijeku

Na prijelazu iz srednjeg u novi vijek, Vukovar je bio mjesto osmanske vlasti u kojoj se razvijao kao kasaba²³ te je ujedno bio i središte nahije.²⁴ U tom je periodu Vukovar izgubio na strateškom značaju, ali je i dalje bio važno trgovačko, odnosno obrtničko središte. Početkom 16. stoljeća, stanovništvo grada velikom većinom činili su muslimani, a u to je vrijeme, kako navodi Wertheimer – Baletić (1993), Sulejman II. izgradio most preko rijeke Vuke koji se nastavio koristiti sve do kraja 18. stoljeća.

Sredinom istog stoljeća, jača utjecaj kalvinista, a bosanski franjevci s tog područja, provodili su vjerski odgoj nad malim brojem katolika koji se nalazio na tom području. Shodno tome, katolička se župa spominje 1643., a ubrzo, nakon oslobođenja od Osmanlija, franjevci su postavili svoju rezidenciju u Vukovaru te tamo sagradili drvenu crkvu.

Prilikom povlačenja Osmanlija nakon poraza kod Beča, grad je u potpunosti spaljen, a

²² *Vukovar*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65649] Pristup: 25. 8. 2021.

²³ Kasaba je utvrđeno područje, citadela, sjedište okruga.

²⁴ Nahija je manje upravno područje (kotar, okružje) u osmanskoj teritorijalnoj podjeli na čijem je čelu muselim ili mudir.

autorica Wertheimer – Baletić (1993) navodi kako je upravo taj čin razlog kasnije obnove i ponovnog procvata. Od 1691. na desnoj obali Vuke razvija se „Vukovarski otok (*Insula Vukovariensis*)“ (Feletar *et al.*, 1994: 267), a zbog posljedica požara i neujednačenog razvitka zbog pljački od strane Turaka, o čemu govore Feletar *et al.* (1994), Vukovar se na samom početku 18. stoljeća počinje razvijati kao dvojni grad. Desna obala Vuke činila je Stari Vukovar u kojem su bili naseljeni trgovci i obrtnici, a kasnije su njemački doseljenici počeli naseljavati lijevu obalu rijeke. Taj dio grada zvao se Novi Vukovar i bio je linearno – cestovnog tipa te je u njemu bilo sjedište vojske, vlastelinstva i uprave, kojom se Vukovar 1745., nakon reformi Marije Terezije, postao središte Srijemske županije o čemu govori Wertheimer – Baletić (1993).

Tijekom 18. i 19. stoljeća, Wertheimer – Baletić (1993) navodi kako je Vukovar doživio brojne promjene vlasti, od Turaka pa sve do uređenog sustava Austro – Ugarska Monarhije, gdje se našao pod upravom Dvorske komore koja je predstavljala najvažniju financijsku ustanovu u razdoblju hrvatsko – ugarske zajednice.²⁵

Najdužu vlast imali su grofovi Eltz čiji je dvorac i danas značajno obilježje Vukovara. Vlast preuzimaju od grofa Johanna Ferdinanda Küffsteina 1736. godine kada je, po pisanju Wertheimer – Baletić (1993), biskup Filip Karlo von Eltz kupio posjed. Na vlasti su se zadržali sve do 1945. godine, a koliko su bili značajni za razvoj vlastelinstva, autor Grubišić (2006) ističe da se u literaturi ustalio pojam *Eltzovo vlastelinstvo* što u ostalim gradovima, koji su bili obuhvaćeni takvim načinom vladanja, nije bio slučaj.

Bez obzira na česte promjene vlasti u navedenom periodu, u 19. stoljeću, uz Osijek i Zemun, Vukovar je bio jedno od tri najvažnija gradska središta. Njegovu važnost upotpunilo je uključenje u parobrodski promet na Dunavu i priključenje na željeznički promet, a Wertheimer – Baletić (1993) govori još o razvoju trgovine. Sukladno tome, dobar položaj na križanju puteva istoka i zapada, omogućio je daljnji razvoj ostalih sektora poput bankarstva, školstva i kulture pa tako možemo govoriti o Vukovaru kao „regionalnom gospodarskom središtu toga kraja.“ (Wertheimer – Baletić, 1993: 15)

2.1.3. Za vrijeme svjetskih ratova

U prošlom je stoljeću Vukovar doživio gospodarski procvat unatoč brojnim političkim i

²⁵ *Dvorska komora*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16799] Pristup: 12. 8. 2021.

društvenim promjenama. Grad je svjedok mnogih političkih promjena koje se analiziraju od Države SHS, Nezavisne Države Hrvatske, Jugoslavije pa sve do konačnog formiranja Republike Hrvatske u čijem je stvaranju uloga Vukovara bila od velike važnosti. Nakon prekida svih državnopravnih veza s Austro – Ugarskom Monarhijom 1918. godine, Vukovar, zajedno s ostatkom Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, ulazi u Državu Slovenaca, Hrvata i Srba gdje dobiva status grada 1919.

Autori Prutki i Bušić (2016) navode da je prije početka Prvog svjetskog rata područje Srijema, kojemu pripada i grad Vukovar, bilo uključeno u vojne pripreme koje se ponajviše očituju u sanitetskim pripremama, a zbog svog položaja u blizini granice, bili su izloženi svakodnevnim dolascima vojnih jedinica. Budući da su se sve važnije bitke odigrale kilometrima daleko, područje Vukovara nije doživjelo velika stradanja pa se nakon okončanja rata mogao brže oporavljati i razvijati. Kraj rata i nove promjene na vlasti rezultirale su jačanjem radničkog i socijalističkog pokreta, a Grand hotel, zahvaljujući vukovarskim radnicima, postaje Radnički dom. Prutki i Bušić (2016) navode kako je Radnički dom postao centar događanja jer su se sva važnija događanja odvijala upravo u tim prostorijama, a među važnijima se ističe II. kongres Komunističke partije Jugoslavije. Sukladno novonastaloj političkoj situaciji, promjene u nacionalnoj strukturi bile su neizostavne pa tako svjedočimo smanjenju ovlasti Nijemaca i Mađara koji postaju etničke manjine, a istovremeno se bilježi „nagla balkanizacija“. (Feletar *et al.*, 1994: 220)

U međuratnom razdoblju razvija se industrija za koju je zaslužan čehoslovački poduzetnik Tomaš Bata. Osnivač je tvornice *Bata* koja je svoje pogone uspostavila diljem svijeta, između ostalog i na tadašnjem Jugoslavenskom području, u Vukovaru.²⁶ „Za osnutak tvornice na upravo tom mjestu Bata se odlučio zbog dunavskog puta, ali i zato što se Vukovar nalazio u središtu Kraljevine Jugoslavije...“ (Feletar *et al.*, 1994: 251) Tvornica je poslovala jako dobro i cijeli je vukovarski kraj imao koristi od nje jer su vukovarske obitelji imale priliku zaraditi sredstva neophodna za život. U blizini tvornice niknula je industrijska četvrt pod nazivom Borovo naselje koja se održala sve do danas te je jedno od gradskih četvrti grada Vukovara. Tvornica *Bata* mijenja svoje ime u *Kombinat gume i obuće Borovo*²⁷ 1945. godine te pod tim imenom nastavlja poslovati sve do 1991. godine.

Početak drugog svjetskog rata, kao i sam rat općenito, nisu ostavili prevelik trag na razvoj

²⁶ *Tomas Bata*. Journal of Competitiveness.

[https://www.cjournal.cz/index.php?hid=bata&SET_LANG=en&bid=&cid=&cp=] Pristup: 13.8.2021.

²⁷ *Povijest*. Borovo. [<https://www.borovo.hr/hr/o-nama/povijest/>] Pristup: 13.8.2021.

situacije u Vukovaru koji je teritorijalno pripadao Nezavisnoj državi Hrvatskoj. Prema autorima Feletar *et al.* (1994), grad je u tom periodu doživio stagnaciju – nije dolazilo do većih teritorijalnih širenja, broj žitelji u Starom i Novom Vukovaru ostao je gotovo nepromijenjen, ali se posebno ističe stradanje njemačke nacionalne zajednice. Po završetku Drugog svjetskog rata, vraćen je teritoriju Jugoslavije u kojoj će ostati sve do ratnih sukoba 1991.

Period nakon Drugog svjetskog rata obilježila je industrija koja je bila proširena na širem gradskom području pa je Vukovar postao „jedan od najvažnijih industrijskih centara u slavonsko-baranjskoj regiji i u cijeloj Hrvatskoj.“ (Wertheimer – Baletić, 1993: 458) Osim industrijskih centara, velika gospodarska važnost ležala je i u riječnoj luci na Dunavu koja se isticala kao jedina riječna luka na potezu od mađarskog Mohača do Zemuna. Zbog povoljnih društvenih i ekonomskih prilika na području općine Vukovar, broj stanovnika u periodu nakon svjetskog rata - porastao je. Wertheimer – Baletić (1993) navodi kako je u periodu između 1948. i 1991. broj stanovnika sa 50.002 porastao na 84.189 što je 68,4%, a površina grada u tom se periodu učetverostručila. Zbog sve većeg broja stanovnika, javio se problem divlje gradnje, a kako bi se urbanistička slika grada popravila u budućnosti, autori Feletar *et al.* (1994) ističu arhitekta Miščevića i Paunovića kao nositelje ideje novog prostornog plana. Nadalje, navode kronološki prikaz razvoja ulica kroz desetljeća 20. stoljeća, a najveća ostvarenja pripadaju šezdesetim godinama. Izgrađeno je nekoliko javnih objekata poput vojarne i Doma tehnike, ali i vodotoranj, nekada jedna od najvećih građevina tog tipa u Europi, a danas prepoznatljivi simbol grada Vukovara.

2.1.4. Jačanje novih ideologija

Stanje u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji narušeno je osamdesetih godina 20. stoljeća. Kao događaje koji su posebno obilježili posljednje desetljeće Jugoslavije, ističu se smrt Josipa Broza Tita, gospodarska kriza te nove, demokratske, političke opcije na globalnoj razini koje su sa sobom donijele nove ideje i jačanje nacionalizma.

Objašnjenje za uzroke krize možemo potražiti u sve većim razlikama među nacijama, režimu Komunističke partije te novim političkim opcijama koje su iznjedrile političare sa željom za osvajanjem vlasti kako bi u konačnici „ostvarili vlastite nacionalističke interese.“ (Dagen 2018: 31 prema Mocku, 1998) Nastavno na prethodne izvore, nakon smrti Josipa Broza – Tita, nije bilo adekvatne osobe koja bi mogla ujediniti interese svih zemalja, a sukladno tome, dolazi do sve većih razmjera koji se ogledaju, kako navodi Milanović (2011), u traženju sve većih prava. Nakon

dolaska Slobodana Miloševića na čelo SK Srbije počinje se provoditi ideja velike Srbije i krojenje Jugoslavije po želji Srbije čemu su se ostale države protivile.²⁸ Paralelno, u Hrvatskoj jača nacionalizam te se pojavljuju prve nacionalne, demokratske, stranke. Zbog nemogućnosti pronalaska rješenja za daljnje vođenje Federacije, na kongresu Saveza komunista Jugoslavije 1990., delegacije Slovenije i Hrvatske napuštaju kongres što označava raspad Saveza te „početak kraja Jugoslavije.“ (Pauković, 2008: 29)

U tom je periodu došlo do zahlađenja odnosa među nacijama što je rezultiralo sukobom u kojem su dojučerašnji prijatelji i susjedi, mještani istog grada, bili na suprotnim stranama što možemo smatrati jednim od najvećih poraza Domovinskog rata. Sklad i suživot koji je stvaran godinama, prekinut je 24. kolovoza 1991. godine kada je Vukovar napadnut od strane JNA.²⁹ Nakon svakodnevnih razaranja i sve većeg pritiska jugoslavenske vojske, Vukovar je, 18. studenog, doživio svoj krah.

Razrušen gotovo do temelja, ostao je bez kulturne baštine i mnogih znamenitosti koje su se u Vukovaru gradile stoljećima. Grad, kakav je nekad postojao, izgubio je svoj identitet. Skladan i miran suživot brojnih nacionalnih manjina koje su ga naseljavale stoljećima nestao je u sudaru ideologija, a od nekadašnjeg Vukovara ostale su samo razglednice.

Babić (2010) navodi kako je ratom pogođeno područje ostalo bez institucija, građevina i gospodarstva, ali s posebnim naglaskom osvrće se na socijalnu komponentu koja je, za tumačenje interkulturalnih odnosa, najvažnija. Došlo je do promjene u etničkoj strukturi, a ponovno oživljavanje ili pak stvaranje novih interakcija predstavljalo je veliki problem jer je pitanje etnonacionalizma „zahvatilo sve sfere javnog života...“ (Babić, 2010: 93)

3. *Vukovarski spomenar*

Kako bismo mogli shvatiti djelo *Vukovarski spomenar*, prije svega, potrebno je protumačiti autorove misli o samom pojmu spomenara. Naime, Pavao Pavličić (2007) u istoimenom djelu ističe kako je sam grad Vukovar jedan veliki spomenar u kojega se upisao i u kojega će se upisati svaki posjetitelj, svaki stanovnik ili svaka stvar koja je na neki način povezana s Vukovarom. Ideja spomenara nastala je u nadi da se ne izgube uspomene koje ni sami ne bismo htjeli zaboraviti, a

²⁸ *Domovinski rat*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884>] Pristup 13. 8. 2021.

²⁹ *Vukovar*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. [<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65649>] Pristup: 13.8.2021.

sam se autor, vođen tom idejom, odlučio spojiti nekoliko svojih djela o Vukovaru (*Dunav, Šapudl i Vodič po Vukovaru*) te na taj način iskazati ljubav prema rodnom gradu, pomoći da te uspomene i dalje žive. Povezavši odabrana djela u jedinstvenu cjelinu 2007. godine, odlučio je stvoriti jedinstvenu autobiografiju svog rodnog grada koja sadrži četiri ulomka od čega su tri inspirirana autorovim sjećanjem vezanim uz rodni grad te četvrti ulomak pod nazivom *Vukovarski ljetopis*, autora Mirka Sardelića, u kojem je, po stoljećima, sumirana povijest Vukovara.

Kako navodi Ćorić (2008: 214), u *Vukovarskoj godini*, koja je ujedno i prvi ulomak, sadržane su sve blagodati godišnjih doba koje uočavamo u aktivnosti ljudi, ali i kulturi grada jer svako godišnje doba istakne nešto novo, do tada neviđeno. Poseban se naglasak stavlja na vukovarske sakralne građevine i vukovarske rijeke Dunav i Vuku koje, ovisno o godišnjem dobu, metaforički, diktiraju način života.

Šetnja Vukovarom, koja je drugi odlomak, otkrit će sve ono po čemu je Vukovar bio i ostao prepoznatljiv. Među brojnim znamenitostima, svojom žutom bojom, ističu se dvorac Eltz i zgrada vukovarske gimnazije, koju autor simbolički naziva „žuta svjetiljka“. (Pavličić, 2007: 51) Približavajući se centru, uočit ćemo neizostavan motiv u vizuri grada, a to su svodovi. Prostiru se s obje strane ulice, a pod njihovim krovom, ispod teških metalnih vrata, kriju se male obrtničke trgovine.

Na ponovni povratak u Vukovar poziva nas treći dio pod nazivom *Vukovarske razglednice*. U njih su umetnuti brojni tekstovi i najljepši prizori grada pomoću kojih autor svijetu želi prenijeti najbolje od Vukovara. Na taj način ističe njegovu posebnost i skreće putnikovu pažnju na potencijalni dolazak, jer i sam zna da se „iz Vukovara ne može otići“. (Pavličić, 2007: 279) Autor nam poručuje kako će svatko tko posjeti Vukovar iz njega otići s velikim iskustvom zbog kojeg će uvijek imati težnju vratiti se.

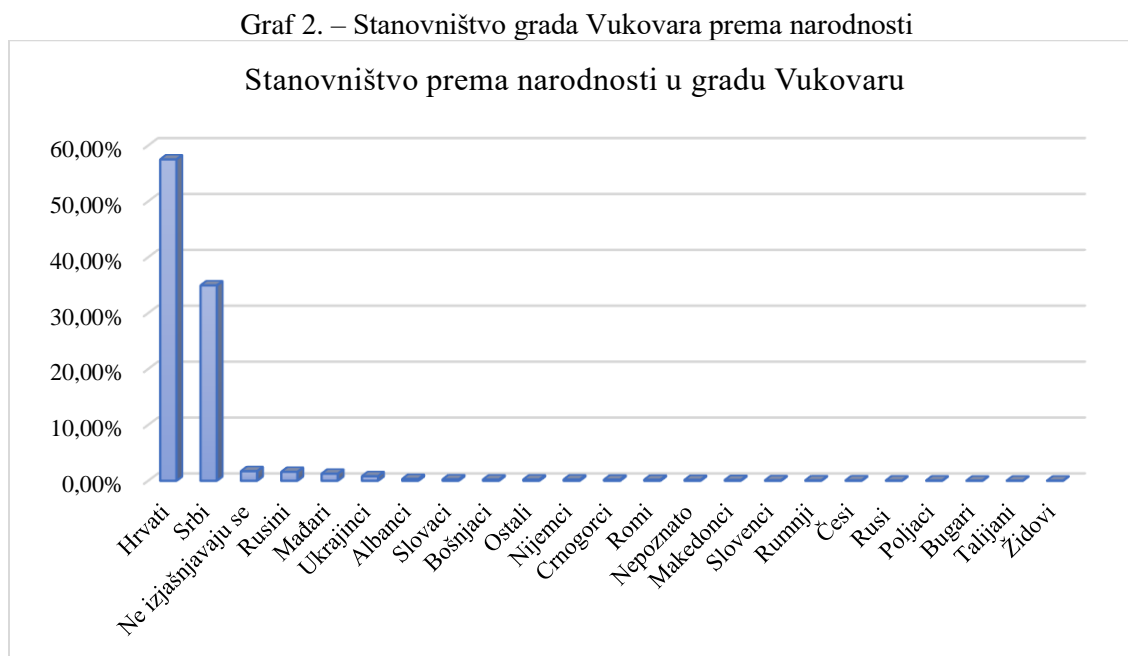
Vukovar je, zbog svog jedinstvenog položaja, oduvijek bio „osuđen“ na susret brojnih kultura, ali je to odlučio iskoristiti u svoju prednost te na taj način dodatno obogatiti svoju baštinu. U kontekstu vukovarskog, opisuje sve ono što je nekada prošlo i živjelo te sve ono što je obilježilo veliku i bogatu povijest tako, geografski, malog grada. Tu su sadržani životi ljudi, njihovi običaji i njihov način života koji je, unatoč svim razlikama, bivao skladan. Na temelju razlika, bile one nacionalne, vjerske ili pak neke druge, ljudi nisu bili prozivani ili degradirani. Naprotiv, svi su bili jedna velika cjelina koja ima isti cilj, a to je ljubav prema vlastitu gradu. Život u takvim okolnostima, bio je moguć uz mnoštvo razumijevanja, a sam je Pavličić, kroz razne primjere

opisane u djelu, želio ukazati na veličinu grada kroz količinu tolerancije koja je bila potrebna da taj suživot opstane.

Vukovar, nekada važna riječna luka na Dunavu, bio je mjesto okupljanja raznih nacija i religija. Bilo je tu Mađara, Rusa, Nijemaca, Židova, Pravoslavaca, ali i mnogih drugih, i svatko je od njih donio svoj dio svijeta te se na taj način upisao u opsežan spomenar kojemu se broj stranica povećava iz dana u dan.

4. Suživot u Pavličićevu *Vukovarskom spomenaru*

Kako je ovaj rad vezan za interkulturalni kontekst grada Vukovara baziran na djelu autora Pavla Pavličića, bit će prikazana struktura stanovništva istoga prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine. Području grada Vukovara danas pripadaju dva naselja – Sotin i Lipovača, a u proteklom stoljeću, općina Vukovar, pa tako i samo područje grada, obuhvaćala je brojna naselja stoga se najnoviji podaci popisa stanovništva ne mogu usporediti sa prijašnjima jer nisu prikupljeni na istom području te ih zbog toga nije moguće usporediti po istim kriterijima.

Izvor: Graf vlastite izrade prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske

No unatoč tome što nije moguće prikazati pravi omjer stanovništva na temelju brojčanih podataka, vidljiva je prisutnost različitih kultura i nacija. Različite promjene vlasti i popratne migracije dovele su do toga da se kultura grada Vukovara u svim razdobljima povećavala i dodatno bogatila nekim novim pogledima i načinima života. Svako razdoblje ostavilo je trag u vukovarskoj

povijesti i dovelo do toga da Vukovar bude mjesto – spoj različitih kultura. To je ponajviše vidljivo u načinu života i navikama ljudi. Autor opisuje koje su sve nacije bile prisutne u Vukovaru, a najviše se njih povezuje uz Dunav. Riječ je o obiteljima vozača brodova koji su na Dunavu bili svakodnevna pojava, a osim njih, zabilježene su i druge manjine čije migracije nisu detaljno istaknute. Koliko je utjecaj drugih kultura bio zastupljen najbolje pokazuje jezik. U njemu su se ustalile razne riječi raznog porijekla od kojih se ističu *kočijaš, paradajz, bašča, čamac, mahala, špaga, muštikla, fijaker, flaša, trafika, kapija, ceker*,... Ulice su također imale nazive raznog porijekla – *Surduk, Šapudl, Šlezija*. Na temelju odabranih riječi i nazivlja ulica, vidljiva je stalna interakcija naroda koja se oblikovala tijekom duljeg vremena, a koja je opisana u *Vukovarskom spomenaru*.

Vukovar su, kao urbanističko središte, oblikovale brojne građevine na kojima je vidljiv utjecaj stranih kultura. S posebnim naglaskom na sakralne građevine, autor je želio istaknuti povijesni utjecaj drugih zemalja pod čijom je upravom Vukovar bio, što je vidljivo u prikazima povijesti grada. Crkava i mjesta za molitvu u gradu je bilo nekoliko te su predstavljale mjesto okupljanja i susreta odgovarajućih kultura, ali istovremeno su bile simbol tolerancije i poštovanja jer su ostali sugrađani bili informirani o pripadajućim običajima i pravilima. Pavličić je posebno ukazivao na mogućnost posjeta brojnim crkvama koje su bile u gradu Vukovaru jer je u njima sadržana povijest odgovarajućeg naroda i religije.

U djelu *Vukovarski spomenar* opisan je jedan malo drugačiji Vukovar, zasigurno nepoznat većini, a u njemu su sadržane priče i sjećanja autorove mladosti koju je proveo u gradu na Dunavu. Sam je autor istaknuo važnost spomenara jer upravo takvi oblici ostaju trajni zapis u vječnosti i dokaz o prošlosti koji će ostati sačuvan za budućnost. Stoga je Pavličić odlučio oživjeti svoju mladost kroz prisjećanje brojnih događaja opisanih u djelu.

Prisutnost više različitih etničkih, jezičnih i vjerskih pripadnika na jednom području, uočljiva je već na samom početku Pavličićeva obraćanja u kojem opisuje prisutnost brojnih vjerskih građevina zbog kojih se Vukovar smatra svjetskim i po kojima je bio prepoznatljiv. One su bile prisutne na cijelom području Vukovara, sada su možda manje vidljive, ali dolazak turista znači njihovo ponovno rođenje. Na jednom će mjestu, u tako malom gradu, svjedočiti susretu brojnih religija i kultura. Zbog svega opisanog, autor posebno voli istaknuti da Vukovar sadrži svijet u malom i da je na putnicima otkriti tu spoznaju.

Vidjet će – ako plovi nizvodno – najprije toranj Katoličke crkve (...). Vidjet će potom veliku kupolu Sinagoge, (...).

Spazit će (...) i toranj Pravoslavne crkve (...) A još kad bi znao da se ulica u kojoj se nalaze Kalvinska crkva i Židovski hram zove Šlezija, zato što su ondje nekada živjeli Nijemci, a da su kalvini bili pretežno Mađari (...) Da zna da se ulica iza Katoličke crkve zove Surduk, još od turskih vremena, a da se u blizini Pravoslavne crkve nalazi židovsko groblje (...) A tek kad bi znao da se malo dalje nalazi Grkokatolička crkva u koju idu Rusini (...) kad bi tek znao da u Vukovaru ima i baptista i adventista (...) (Pavličić, 2007: 15)

(...) Razabirala se Katolička crkva, Sinagoga, Pravoslavna crkva, Kalvinska crkva, kapele, i sve drugo. Zato sam valjda počeo misliti kako se u tom rasporedu hramova i krije sam identitet moga rodnog grada: ako se već Vukovar po njima prepoznaje, onda one sigurno nešto i znače.(...) (Pavličić, 2007: 75)

Pavličić u daljnjim podnaslovima objašnjava položaj navedenih crkava te ih pokušava opisati i shvatiti njihovo značenje u rasporedu kakvog su formirale na području grada. Fasciniran je rasporedom jer su se upravo krovovi bogomolja isticali u panorami Vukovara, a s posebnim divljenjem govori o Templu kojeg opisuje iznutra te ga smatram građevinom koja je skroz drugačija od onih koje je do sada vidio. U Kalvinskoj je crkvi, neobičnog oblika koji je bio uočljiv s Dunava, pronašao spise na mađarskom jeziku razgledavajući što sve ona sadrži, a smatrao je da bi trebao posjetiti sve sakralne objekte na području grada. Posjetio je i Pravoslavnu crkvu čiji je vanjski izgled podsjećao na Katoličku, a unutrašnjost je bila drugačija jer je ukrašena ćirilničnim slovima. Prisjeća se i posjete kapelici Svete Petke koja se nalazi u Adici na izvoru pod nazivom Dobra voda.

Za još nekoliko arhitektonskih dostignuća bio je odgovoran arhitekt Gelis koji je svoje vještine usavršavao tijekom Prvog svjetskog rata u kojemu je bio zarobljen. Tada je dospio u ukrajinski grad Odesu, a nakon povratka u grad Vukovar pomagao je drugima u gradnji kuća. One su imale prepoznatljive kupole, a neke od izgrađenih vila, nosile su strana imena pa je tako i na taj način doprinio razvoju vukovarskih ulica donijevši jedan dio svijeta u nj. Među ostalim građevinama, koje nisu djelo arhitekta Gelisa, ističe se Dvorac Eltz, u vlasništvu vlastelinske obitelji Eltz, koji se mogao pohvaliti vratima, replikom onih palače Pitti u Firenzi.

Na različitim mjestima u gradu mogli su se pronaći natpisi na drugom jeziku. Većinom su bili na njemačkom jeziku i mogli su se pronaći na groblju kojeg autor smatra posebnom umjetnošću. Opisao je jedan natpis koji je vidio na grobnom mjestu mladića koji se tragično utopio u Vuki, a drugi kod Eltzove kapele. Mnogi drugi natpisi na njemačkom jeziku bili su uočljivi na istom tom groblju u sklopu kojega je bilo i njemačko vojno groblje koje nije bilo održavano.

Grad postaje prepoznatljiv po svojim građanima i njihovom načinu života, a u Vukovaru se

mogao pronaći pozamašan broj ljudi koji su ga svojom raznolikošću obogatili. Autor se prisjetio i priča o vukovarskoj gimnaziji koja zauzima posebno mjesto u njegovu životu. Kao dječak, od starijih je gimnazijalaca slušao o njoj, a kasnije ju je i sam pohađao. Među profesorima, bilo je i onih koji su bili druge nacionalnosti pa su se učenici već tada susretali s različitostima vezanim uz kulturu, a autor, prema ispričanoj priči, spominje profesora koji je porijeklom Rus.

Mnogobrojna djeca često su se igrala zajedno, a odlasci u park bili su neizostavan dio odrastanja. U djelu su opisani lijevi i desni park; posebice desni jer su djeca tamo provodila svoje vrijeme igrajući se raznih igara poput nogometa i „lopova i žandara“ te bi tada, kroz razgovor, otkrivali podatke o svojim prezimenima i kulturi.

(...) Tada su se izmišljali nadimci, govorilo se o tome što znači čije prezime, a ponekad se pitalo tko je što po narodnosti. (...) (Pavličić, 2007: 107)

(...) sva ona mnogobrojna vukovarska prezimena: hrvatska, mađarska, njemačka, srpska, rusinska, židovska, slovačka, češka i druga, kojima se ni ne zna podrijetlo. (...) Ta su prezimena nešto na što se svaki Vukovarac od rođenja navikne, (...) (Pavličić, 2007: 22)

Bogatstvo kultura, kao i njihova povezanost, posebno su vidljive preko ljeta tijekom kojega se stanovništvo često okupi na gradskoj tržnici, a kasnije na Dunavu. Tada vukovarski kraj doživljava svoje posebne trenutke, a stanovnici imaju priliku kušati i isprobati specijalitete drugih krajeva te uživati u rijeci koja spajanje razne kulture. Najviše su se prodavale mađarske paprike po kojima je ljeto bilo prepoznatljivo jer se cijelim gradom širio miris raznih jela koje mu su one bile glavni sastojak.

U centru grada, kraj Vuke, nalazi se tržnica s brdima lubenica, s paradajzom i s košarama punim paprika što mirišu iz daljine i onda kad se prima svjedodžba u školi, i onda kad se pognute glave stoji na pogrebu, i onda kad se izlazi iz crkve. Paprike dovoze Mađarice iz Bačke sjedeći u širokim čamcima koje sasvim prekriju svojim neizmjernim suknjama, iz Dunava uplove u Vuku, pa onda svoje košare donose gore, na tržnicu i tu se pogađaju oko cijene; bolje prolazi onaj tko se znade cjenjkati na mađarskome. (Pavličić, 2007: 42)

Opisuju se brodovi koji plove Dunavom, a ističe se dereglja, kao jedna od vrsta dunavskog broda koja na manjim relacijama prevozi razne stvari. Građena je od dasaka i svojim izgledom podsjeća na šlep, a sam naziv potječe iz mađarskog jezika. Još jedan čamac karakterističan za podunavsko područje zvao se čiklja, izrađivala se posebnim tehnikama pa je stoga postojalo nekoliko vrsta.

(...) postoji čiklja koja je samo malo duža od standardne, ali je zato vrlo široka, a kut između dna i stranice znatno je veći. Zove se još mađarska ili bačka čiklja, i to zato što se njome koriste najviše bački seljaci koji na tržnice na srijemskoj strani dovoze rajčice, paprike, dinje i druge ukusne plodove. U takvu čiklju stane dva reda okruglih košara od vrbova pruća, a Mađarice u šarenim suknjama i s rupcima na glavi spretno veslaju svaka sa svoje strane. (Pavličić, 2007:136)

Dunavom su često prolazili brodovi, a nakon poplava, veći bi broj radnika trebao kako bi se priobalje, ali i neki dijelovi grada, ponovno uredili. I tada je Vukovar bivao mjesto okupljanja raznih nacija, a to bi se posebno isticalo tijekom ljetnih mjeseci kada je Dunav bio jedna od stanica šleparoških obitelji.

Radnici, obično Bosanci, goli do pojasa, u plavim hlačama i s kapama od novina na glavi, hvataju kamenje rukama na kojima su žute rukavice s metalnim zakovicama, i bacaju ga u vodu. (Pavličić, 2007: 110)

(...) A ljeti dolaze odraslija šleparoška djeca: preko godine ona borave u nekom mjestu neobična imena (u Titelu, Bečeju, Sisku, Bezdanu, Vukovaru), tamo idu u školu, a ljeti su s roditeljima na šlepu. Od njih mali Podunavci čuju o drugim gradovima i drugim plovnim rijekama, od njih uče zemljopis, (...) (Pavličić, 2007: 174)

Nijemci i Austrijanci kartaju na šlepu (...) mali Podunavci ne mogu se nikada načuditi kako oni dobro podnose zimu: u kasnu jesen, kad već odrasli hodaju u ogrtačima, a djeca u vindjaknama, možete vidjeti Nijemca u plavoj potkošulji kako hrabro gazi prema gradu, (...) tu su, onda, kao osobito važna skupina, Rusi. Njihovi su šlepovi veliki, brodovi drugačiji od ostalih, manevriraju po rijeci dogovarajući se preko vrlo jakih megafona, a noću u te megafone i psuju, i tada se vidi kako su njihove psovke slične našima. Slični su nam ali i nekako drugačiji (...) (Pavličić, 2007: 174)

Tu su, napokon, i Mađari, koji su kao domaći: većina seljaka iz Bačke su Mađari, pa nam je taj jezik u uhu, naučili smo raspoznavati njihove kičene psovke, pa smo često uživali gledajući ih kako se svađaju, zažarivši se u licu. Ostali – Rumunji, Bugari, Česi, Slovaci – pojavljivali su se u gradu rijetko, (...). Ipak, raspoznavali smo njihove jezike, znali zastave. To je bila naša dužnost jer oni su, kao i ostali, bili dio Dunava. (Pavličić, 2007: 175)

Postojale su i tri ljekarne, koje se u djelu nazivaju apoteke, u kojima je autor osim bombona, zapamtio i poseban govor djelatnica.

(...) govore su nekako drugačije nego što govorimo mi u Vukovaru: ne samo da su rabile drugačije riječi, nego su ih na neki drugi način i naglašavale, pa se činilo da su došle iz nekoga drugog svijeta, ili makar iz nekog drugog grada. (Pavličić, 2007: 121)

Dunav je spajao brojne generacije. Od obitelji koje su tamo odlazile na izlete pa do djece i mladih koji su na obali i dunavskim plažama provodili svoje vrijeme. Na Dunavu se uglavnom

kartao *šnapsl*, *preferans* ili *raub*, poznatiji kao *ramšl*. Većina navedenih kartaških igara potječe iz Njemačke, a često su se koristile njemačke riječi poput špila (od njem. *Spiel*) i štih (od njem. *Stich*) koje su označavale snop karata za igru te osvojen bod. Za *preferans* su se koristile američke ili francuske karte dok su se za *šnapsl* i *raub* nabavljale mađarske.

Uz Dunav se također veže i kuhanje fiša koje se u vukovarskom kraju smatra posebnim umijećem. Sva riba prvo je ulovljena na dunavskim obalama, a nakon posebnog načina pripreme bila je spremna za kušanje. Miris mađarske paprike i okus vina s Fruškogorskih obronaka neizostavan su detalj daljnje konzumacije.

Posebno mjesto u ovom autobiografskom djelu predstavlja Šapudl. Naizgled obična ulica, ali zapravo puno više od toga. Ona predstavlja sve domaće karakteristično za malu sredinu, ali istodobno sadrži sve svjetsko. Navedeni kontrast, najbolje je vidljiv kroz dva ženska lika – tetu Vikicu i tetu Micu. Teta Vikica je imala profinjen stil, često je nosila šešire i francuske kape, posjedovala je i svilene haljine koje bi upotpunila cipelama. S druge strane, teta Mica bila je vrlo jednostavna. Odijevala je suknje s pregačama, bluze i oplečke, a na glavi joj je uvijek bila marama.

Jer, u Šapudlu su postojali svinjci, postojali su vrtovi, postojale su i kuće nalik na seoske, bila je tu blizina zemlje: to je bila teta Mica. Ali, Šapudl je isto tako bio gradska ulica, njime su prolazili fijakeri, sprovodi, svatovi, čete predvojničke obuke, on je bio grad: to je bila teta Vikica. One su svojim životom dokazivale da u Šapudlu žive sva čuda svijeta, samo ih treba prepoznati i otkriti, pa ćemo tako i doći u svijet, a Šapudl će ostati daleko za nama. (Pavličić, 2007: 57)

Dolazak, ili samo prolazak brojnih naroda kroz Vukovar, odredile su ga kao interkulturalno mjesto. Možda se svi ti ljudi nisu zadržali na području grada kroz cijelu godinu, ali su bar na trenutak pridonijeli njegovom bogatstvu o čemu najbolje svjedoči jezik. Djelo obiluje brojnim turcizmima, hungarizmima te germanizmima koje su se kroz vrijeme integrirale u govor vukovarskog kraja.

Vukovar nema svoga dijalekta. Kad slušate Vukovarce kako govore, zapazite ćete da, doduše, pomalo otežu, ali da se njihovo narječje inače jedva razlikuje od književne štokavice. Dapače, u tome su prilično širokogrudni, pa zato hladnokrvno miješaju ikavske, ekavske i ijekavske riječi. Tamo se, na primjer, kaže mleko i lepo, ali se isto tako uvijek kaže grijati, sijati. (...) U Vukovaru se prepleću razni jezični utjecaji, ali ta mješavina jedva da se može prepoznati kao specifično vukovarska. I to je na svoj način u redu: kakav je položaj Vukovara, takav mu je i govor. (Pavličić, 2007: 257)

Je li čudo što govor Vukovaraca najviše nalikuje na govor nekoga tko se mnogo selio, pa je svuda gdje je živio ponešto pokupio? (Pavličić, 2007: 257)

Jer, navikavši se od rođenja na onu svoju vukovarsku jezičnu mješavinu, oni ne samo da lako prihvaćaju govor sredine u kojoj žive, nego isto tako, ako ne još i lakše, prihvaćaju književni jezik. (Pavličić, 2007: 258)

ZAKLJUČAK

Zaključujemo kako je Pavličić u svom djelu *Vukovarski spomenar*, na čijem je primjeru prikazan interkulturalni karakter Vukovara, isticao važnost prisustva različitih kultura na jednom mjestu te je kroz brojne primjere prikazivao njihovu integraciju. Suživot u prošlom stoljeću kakav je opisan u djelu, oblikovao se godinama. Razvoju mjesta s višenacionalnim sastavom stanovništva ponajviše se pripisuje geografskom položaju Vukovara što potvrđuju spisi Feletara s urednicima koji ističu da se grad nalazi na križištu puteva, ali i na povoljnom položaju uz rijeku Dunav. Zbog takvog položaja, bio je podložan brojnim društveno – političkim utjecajima koji su uvjetovali promjenu sastava stanovništva čijem se istraživanju posvetila autorica Wertheimer – Baletić. Navedeni utjecaji prikazani su kroz pregled povijesti grada Vukovara čime su istaknute smjene vlasti i strana vodstva koje su sa sobom donijela novo stanovništvo. Kontinuitet različitog sastava stanovništva potkrijepljen je suvremenim popisom stanovništva iz 2011. godine.

Prisutnost više nacija na području grada Vukovara, prometnula ga je u kontekst interkulturalizma kojeg definiramo kao oblik suživota koji opisuje interakciju više različitih kultura. Postojanost interakcije uvjetovana je socijalnom osjetljivošću i mogućnošću razumijevanja navika koje su drugačije od naučenih. Proučavanjem navika i života u višenacionalnim sredinama posvetio se američki sociolog Bennett koji je u svom *razvojnom modelu interkulturalne osjetljivosti* prikazao tijek razvoja prihvaćanja razlika. Zbog već navedenih čimbenika koji su utjecali na razvoj interkulturalne strane, Vukovar je bio primoran poticati isti kroz toleranciju, prihvaćanje drugačijih običaja i jezika te omogućiti sugrađanima miran i kvalitetan suživot.

Pavao Pavličić, autor *Vukovarskog spomenara*, u svom je radu opisao suživot mnogih naroda u gradu Vukovaru te time pokušao istaknuti ljepotu i veličinu grada. Vodi ga ideja da u svom spomenaru, koji će postati jedinstvena autobiografija grada, zabilježi što više uspomena u kojima ističe postojanost više nacija i njegovanje drugačijih kultura.

Odabirom ovog djela za završni rad, na trenutak je oživljen interkulturalni potencijal Vukovara koji je utihnuo tik pred dolazak 21. stoljeća. Proučavanjem *Vukovarskog spomenara* otvorena je jedna nova prilika za upoznavanje vlastita grada kao i nova perspektiva za prihvaćanje svih ljudi koji su nekoć živjeli u ulicama kojima danas koračaju neke nove generacije. One možda nikada neće razumjeti značenje brojnih riječi stranog porijekla koje su nekada bila svakodnevnica, možda se neće susreti s dergljama i brojnim šlepama na obali koja tijekom ljetnih mjeseci postaje pozornica interkulturalizma na kojoj se izmjenjuju Rusi, Slovaci, Nijemci, Austrijanci i Mađari, ali

će, čitajući ovo djelo, spoznati što je nekada činilo grad u kojem danas žive i što ga je oblikovalo da bude takav kakav je danas.

Brojne zastave na putničkim brodovima već odavno nisu vidljive na Dunavu, rijeci koja je dijelove svijeta preselila u Vukovar, zbog koje je i sam Vukovar bio svjetski. Dunav ga je povezivao s brojnim gradovima u Europi pa su mnogi, u prolazu, zastali bar na trenutak diveći se brojnim vjerskim građevinama koje su se nazirale s brodova. Vjerskih građevine opisanih u djelu ima sve manje. Broj se pripadnika drugih religija smanjuje, a time se i crkve sve manje posjećuju. Neke su pak porušene u ratu čime je naprasno izbrisana povijest jedne kulture, a sačuvani zapisi svjedoci su njihova postojanja.

U Vukovar su dolazile, ali i ostajale, mnoge nacije što potvrđuju navedeni primjeri jer su, šireći svoju kulturu, oblikovali grad u veliko interkulturalno središte. U nasljeđe su mu ostavili mnoge ulice stranog nazivlja, brojne građevine koje pripadaju raznim kulturama od kojih se najviše ističu crkve, ali i ljude koji su tu ostavili dijelove svoje kulture, svoje običaje i pokoju riječ koja nas uvijek podsjeća na dugu i bogatu povijest Vukovara. Iako se danas skladan suživot povlači na margine, zapisi iz prošlosti, ali i odabrano književno djelo, ostaju uspomena na prijašnja vremena kada je takav suživot bio moguć, ali ujedno i nova nada za sve nadolazeće generacije koje će ponovno upotpuniti nove stranice *Vukovarskog spomenara*.

LITERATURA

1. Anić, V. (2002). Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber.
2. Ćorić, A. (2008) Pavao Pavličić, Vukovarski spomenar. *Spectrum*, (3-4), str. 214.
3. Dagen, T. (2018) Pravnopolitički mehanizmi za sprječavanje sukoba i postizanje mira na prostoru bivše Jugoslavije od 1990. – 1995. Disertacija. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
4. Dogan, N., Šola, I. (2014) Razmeđa religije i kulture. Uvod u znanosti o religiji. Osijek. Odjel za kulturologiju Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku.
5. Feletar, D., Horvat, V., Jurčević, J., Karač, Z., Karaman, I., Majnarić-Pandžić, N., Marić, R., Potreblica, F., Tomičić, Ž. & Wertheimer-Baletić, A. (ur.) (1994) Vukovar - vjekovni hrvatski grad na Dunavu. Zagreb: Nakladnička kuća dr. Feletar Koprivnica.
6. Giddens, A. (2007) Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
7. Grubišić, A. (2006) Atlas vukovarskog vlastelinstva 1733.. Osijek: Muzej Slavonije Osijek.
8. Hrvatić, N. (2007). Interkulturalna pedagogija: nove paradigme. *Pedagogijska istraživanja*. 4(2), 241-252 str.
9. Jagić, S., Vučetić, M. (2012) Globalizacijski procesi i kultura. *Acta Iadertina*, 9(1), str. 14-24.
10. Milanović, T. (2011) Kriza 1980-ih u Jugoslaviji i međunarodni pogledi. *Rostra*, 4.(4.), str. 85-92.
11. Mock, A. (1998) Dossier Balkan i Hrvatska, Ratna agresija u bivšoj Jugoslaviji – perspektive za budućnost. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
12. Pauković, D. (2008) Posljednji kongres Saveza komunista Jugoslavije: uzroci, tijek i posljedice raspada. *Suvremene teme*, 1(1), str. 21-33.
13. Pavličić, P. (2007) Vukovarski spomenar. Zagreb: Matica Hrvatska.
14. Piršl, E. (2014) Modeli interkulturalne kompetencije. *Pedagogijska istraživanja*, 11(2), str. 27-39.
15. Prutki, S., Bušić, K (ur.) (2016) Srijem u Prvom svjetskom ratu 1914.-1918.. Vukovar: Državni arhiv u Vukovaru.
16. Tadić, V. (2016) Izazovi interkulturalizma i multikulturalizma. Završni rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

17. Vrcelj, S. (2005). U potrazi za identitetom – iz perspektive komparativne pedagogije. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
18. Wertheimer-Baletić, A. (1993) Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
19. Wertheimer-Baletić, A. (1993). Jedno i pol stoljeće u brojčanom razvoju stanovništva Vukovara i vukovarskoga kraja. *Društvena istraživanja*, 2(2-3 (4-5)), str. 455-477.
20. Zrnić, I. (2015) Interkulturalna komunikacijska kompetencija varaždinskih gimnazijalaca. Diplomski rad. Koprivnica: Sveučilište Sjever.

Literatura dostupna online:

1. Borovo. URL: <https://www.borovo.hr/hr/o-nama/povijest/> [Pristup: 13.8.2021.]
2. Cvjetičanin, B. (2008) Temelji interkulturalnog dijaloga. Zarez. URL: <http://www.zarez.hr/clanci/temelji-interkulturalnog-dijaloga> [Pristup 20.8.2021.]
3. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_01/h01_01_01_zup16_5185.html [Pristup: 07.8.2021.]
4. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup18.html [Pristup: 22.8.2021.]
5. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup20.html [Pristup: 22.8.2021.]
6. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup14.html [Pristup: 22.8.2021.]
7. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup18.html [Pristup: 22.8.2021.]
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup20.html [Pristup: 22.8.2021.]

9. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL:
https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup14.html [Pristup: 22.8.2021.]
10. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL:
https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup07.html [Pristup: 22.8.2021.]
11. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL:
https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup16.html [Pristup: 22.8.2021.]
12. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL:
https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup07.html [Pristup: 22.8.2021.]
13. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. URL:
https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup16.html [Pristup: 22.8.2021.]
14. Europska unija. URL: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_hr
[Pristup 18.8.2021.]
15. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. URL:
<http://www.ffzg.unizg.hr/kompk/index.php?show=page.php&idPage=65> [Pristup:
06.8.2021.]
16. Grad Vukovar. URL: <https://vukovar.hr/grad-vukovar/polozaj> [Pristup: 07.8.2021.]
17. Grad Vukovar. URL: <https://www.vukovar.hr/255-nekategorizirano/2783-povijest-grada-vukovara> [Pristup: 09.8.2021.]
18. Grad Vukovar. URL: <https://www.vukovar.hr/gradske-vijesti/224-uo-za-opce-poslove-i-ured-gradonacelnika/14845-svecano-dodjela-javnih-priznanja-grada-vukovara> [Pristup:
06.8.2021.]
19. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> [Pristup: 16.8.2021.]
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34552> [Pristup: 16.8.2021.]

21. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=65649#top> [Pristup: 07.8.2021.]
22. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47148> [Pristup: 06.8.2021.]
23. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30698> [Pristup: 10. 8. 2021.]
24. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42808> [Pristup: 10. 8. 2021.]
25. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16799> [Pristup: 12. 8. 2021.]
26. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42981> [Pristup 17. 8. 2021.]
27. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22329> [Pristup: 16. 8. 2021.]
28. Intercultural Development Research Institute. URL: <https://www.idrinstitute.org/dmis/> [Pristup 20.8.2021.]
29. Journal of Competitiveness. URL: https://www.cjournal.cz/index.php?hid=bata&SET_LANG=en&bid=&cid=&cp= [Pristup: 13.8.2021.]
30. Ministarstvo kulture i medija. URL: <https://min-kulture.gov.hr/o-ministarstvu/djelatnosti/nagrade-u-kulturi/nagrada-vladimir-nazor/16565> [Pristup: 06.8.2021.]
31. Struna. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. URL: <http://struna.ihjj.hr/naziv/interkulturalizam/25100/> [Pristup 18.8.2021.]
32. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. URL: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/dialogue/intercultural-dialogue/> [Pristup 18.8.2021.]

PRILOZI

1. Popis grafikona

Grafikon 1. – Stanovništvo prema narodnosti u gradu Republici Hrvatskoj prema popisu stanovništva iz 2011. godine; Grafikon vlastite izrade prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske – URL:

https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/H01_01_04_zup16.html

Grafikon 2. – Stanovništvo prema narodnosti u gradu Vukovaru prema popisu stanovništva iz 2011. godine; Grafikon vlastite izrade prema podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske – URL:

https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_04/h01_01_04_rh.html

2. Popis slika

Slika 1. – Prikaz Bennettovog razvojnog modela interkulturalne osjetljivosti; Vlastita izrada prema Aurer S. i Grobenski B. *Interkulturalna kompetencija studenata i interakcija sa studentima u međunarodnoj razmjeni* (2014), str. 8.